

Hanneke de Boer

De zwarte bladzijden van onze Vaderlandse geschiedenis en publieke ruimten

Waarom controversiële objecten uit de publieke ruimte
verwijderen geen goed idee is

In recente jaren heeft het debat over het imago van de vaderlandse geschiedenis stof doen opwaaien. Zo werd het verwijderen van de buste van Johan Maurits uit het Mauritshuis breed besproken in de media. Meerdere kranten deden er verslag over en zelfs historicus Herman Pleij was te gast bij Jinek.¹ Sindsdien is de kwestie van ons VOC- en koloniale verleden, en vooral de manier waarop we naar die periodes kijken en ze behandelen, besproken door politici, museumbestuur en natuurlijk de media. De ‘plotselinge’ realisatie dat de geschiedenis van Nederland niet alleen helden en weldoeners kent is diep doorgedrongen. Iedereen lijkt er een mening over te hebben en de vraag over hoe we met onze nieuwgevonden zwarte bladzijden van de geschiedenis moeten omgaan houdt menig politicus bezig.² Moeten we de standbeelden van ‘helden’ als Jan Pieterszoon Coen weghalen nu blijkt dat ze zich schuldig hebben gemaakt aan grote moordpartijen? Moeten we onze straatnamen aanpassen? Moeten we controversiële voorwerpen uit de musea halen? Kort gezegd, nee.

Er zijn verschillende redenen waarom het niet gewenst is om deze objecten te verwijderen uit onze publieke ruimtes. Ten eerste, het idee dat we

er nu pas achter komen dat de Nederlandse geschiedenis doordrenkt is van problematische voorvallen is onjuist. Veel van de gebeurtenissen die onder de zwarte canon van Nederland kunnen vallen, uitgewerkt in *De Groene Amsterdammer* door Chris van der Heijden, zijn al langere tijd bekend, vaak al vanaf het moment dat ze voorvielen.³ Ze zijn simpelweg – en met een gunstige uitwerking op het beeld van de Nederlandse geschiedenis – vergeten of weggestopt. Zeker bij het opstellen van de Canon van de Vaderlandse geschiedenis is het voordelig om zwarte bladzijden niet op te nemen. Het doel van zo'n canon is immers het trotse natiegevoel aan te wakkeren bij de bewoners van het land. Dat trotse gevoel zou wel eens kunnen verdwijnen als de bewoners herinnerd worden aan de gewelddadige behandeling van de Bandanezen door Jan Pieterszoon Coen, het antisemitisme onder de Nederlandse bevolking na de Tweede Wereldoorlog of de politioele acties in Indonesië. In vele gevallen waren dit soort negatieve gebeurtenissen al bekend, vaak was in de tijd zelf al kritiek op deze voorvallen. Zo werd het Cultuurstelsel in Nederlands-Indië vanaf 1848 al veroordeeld door Nederlanders. Deze veroordeling werd sterker na het publiceren van *Max Havelaar* door Multatuli in 1860.⁴ Het is dus zeker niet anachronistisch om nu met een 21ste -eeuwse blik dit soort acties te veroordelen. We kunnen redelijkerwijs stellen dat de bewuste uitmoording van een bevolking (genocide) verkeerd is.

Het oprichten van monumenten voor zogenaamde helden is ook al langere tijd controversieel. Zo stuitte de oprichting van het voormalige Van Heutszmonument in Amsterdam al op verzet bij de aankondiging van de plannen voor het monument.⁵ Het monument kwam er toch, maar er werd in de daarop volgende decennia een aantal keren tegen geprotesteerd. Begin jaren 2000 werd het monument omgevormd naar het Monument Indië-Nederland 1596-1949, waarbij een plakkaat op het monument werd opgehangen waarop de geschiedenis van het monument en de veranderde mening over Van Heutsz wordt aangeduid.⁶

De manier waarop wij in Nederland met het eigen verleden omgaan schiet naar mijn mening tekort. Aan de weinig zwarte bladzijden die überhaupt behandeld worden op de middelbare school wordt vaak een positieve draai gegeven.⁷ Op veel scholen wordt het slavernijverleden in Nederlandse koloniën oppervlakkig behandeld doordat benadrukt wordt dat de behandeling van tot slaafgemaakten wel meeviel in de Nederlandse koloniën. De aandacht gaat vooral uit naar de macht van de VOC op zee en de economische voorspoed die zij Nederland bracht. Bij de behandeling

van koloniale gebieden wordt al snel Congo als voorbeeld genomen en in vergelijking geplaatst met de Nederlandse koloniën. Bij ons was het nooit zo erg. Op deze manier wordt het Nederlandse slavernijverleden gebagatelliseerd door het te vergelijken met het koloniale verleden van andere landen. Dit neemt niet weg dat de behandeling van slaven in Nederlandse koloniën ook beroerd was, daar moeten we niet te snel aan voorbij gaan.

Vandaar ook dat de meeste Nederlanders een beeld van de Nederlandse geschiedenis hebben dat niet altijd even accuraat is, waarbij sommige historische figuren tot helden worden verheven en terwijl alleen hun goede daden worden herinnerd. Gelukkig wordt dit beeld steeds kritischer bekeken dankzij nieuw historisch onderzoek. Het probleem is echter niet dat er onvoldoende wordt geschreven over de zwarte bladzijden van onze geschiedenis, er is genoeg onderzoek te vinden. Het probleem is dat het publieke bewustzijn vaak alleen oog heeft voor de positieve kanten van onze geschiedenis. Het gevaar van een dergelijke positieve geschiedschrijving lijkt voor de hand liggend. Door alleen de hoogtepunten te behandelen ontstaat een volk dat doordrongen is van haar morele superioriteit. Naast het feit dat we er niet sympathieker van worden, is het ook nog eens fout om te veronderstellen dat de Nederlander beter zou zijn dan bewoners van andere landen. Het is belangrijk voor de nationale bewustwording dat er een iets genuanceerder beeld ontstaat van de vaderlandse geschiedenis. Geheel objectief zal het natuurlijk nooit worden, onze blik is immers altijd onderhevig aan standplaatsgebondenheid, maar we kunnen zeker een poging doen tot volledigheid.

Nu komen wij Nederlanders er met z'n allen steeds meer achter dat onze publieke ruimten doordrongen zijn van odes aan koloniale overheersers, standbeelden van J.P. Coen, hele buurten vernoemd naar zogenaamde 'zehelden' en gestolen objecten in onze musea die vol trots tentoongesteld worden. De eerste reactie hierop lijkt er een van schaamte te zijn, de minder fraaie kanten van het Nederlandse verleden lijken zo snel mogelijk onder het tapijt te moeten worden geveegd. Standbeelden worden naar beneden gehaald, straatnamen worden veranderd en vermeende gestolen objecten in musea worden gauw weggehaald en achter in een magazijn verstopt.

In eerste instantie lijkt deze reactie logisch. Nederland wil niet geassocieerd worden met de negatieve aspecten van haar koloniale verleden. We weten allemaal wat voor verschrikkelijke dingen die koloniale overheersers hebben gedaan en hier willen we nu niet meer mee geassocieerd worden. Het weghalen van deze objecten uit de publieke ruimte is echter

alleen een goed idee als we ons daarbij bewust zijn/worden van het feit dat we ons verleden hiermee wegstoppen. Het gevaar van het verdoezelen van het verleden is dat we het op deze manier mogelijk maken om delen van ons verleden te vergeten en voor sommigen ook mogelijk maken om delen van onze geschiedenis te ontkennen.

Een gedeeltelijke oplossing voor het probleem van enerzijds niet verbonden willen worden aan koloniale figuren die zich schuldig hebben gemaakt aan ernstige vergripen en anderzijds het niet willen wegstoppen van de zwarte bladzijden van de geschiedenis is het openlijk erkennen van het probleem. Plaats bij beelden van figuren zoals J.P. Coen een bord waarop wordt uitgelegd waarom we Coen niet meer als held kunnen zien, maar dat mensen dat vroeger anders zagen en dat hij daarom een standbeeld heeft gekregen. Op deze manier is er niet alleen ruimte voor het vertellen over de wandaden van Coen, maar ook over hoe tijdgenoten over hem dachten. Daarbij kan zelfs genoemd worden dat men in de tijd van Coen zelf al vraagtekens plaatste bij zijn handelen op de Banda-eilanden, daarmee laten we meteen zien dat de afkeer jegens bloedige moordpartijen niet alleen iets is van onze tijd, maar toen ook al bestond. Hetzelfde kunnen we doen bij controversiële of gestolen museumvoorwerpen en gebouwen met een nare geschiedenis.

Zo wordt bij de Muur van Mussert in Lunteren, een restant van het NSB-complex, een bord geplaatst met daarop zowel artikel 1 van de Nederlandse grondwet als van de Duitse grondwet. Artikel 1 in de Nederlandse grondwet verbiedt discriminatie, in de Duitse grondwet staat het voor de onschendbaarheid van menselijke waardigheid, iets dat moet worden beschermd. Daarnaast is het plan om een educatiecentrum bij de muur te plaatsen, waarbij de aandacht uitgaat naar collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog.⁸ Een passende oplossing voor een muur met een vervelende geschiedenis.

Andere oplossingen voor objecten in de publieke ruimte zijn onder andere aangedragen door Barbara Henkes. Zo zouden we de beelden kunnen verzamelen in een museumpark om ze in een museale context te plaatsen en zo te ontdoen van hun heldenstatus, zonder dat we de functie van herdenking verliezen.⁹ Het nadeel is dan natuurlijk dat men eerst dat museumpark moet bezoeken om ermee in aanraking te komen, terwijl het laten staan in het straatbeeld ervoor zorgt dat er dagelijks contact mee is.

Concluderend, binnen het geschiedonderwijs en de publieke geschiedenis moet meer aandacht komen voor de negatieve gebeurtenissen en aspecten

van de Nederlandse geschiedenis. Echter, deze nieuwe aandacht voor de minder fraaie kanten van het Nederlandse verleden moet niet leiden tot het angstvallig verwijderen van beelden en objecten, puur omdat ze verwijzen naar een persoon of gebeurtenis waar we niet achter kunnen staan. Deze beelden en objecten zouden juist moeten worden gebruikt om aandacht te besteden aan de negatieve gebeurtenissen van onze geschiedenis.

Noten

1. Huib de Zeeuw, "Buste Johan Maurits weg uit foyer Mauritshuis," *NRC*, 12 januari 2018, <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/01/12/buste-johan-maurits-weg-uit-foyer-mauritshuis-a1588230>, geraadpleegd op 24-05-2019; Sander van Walsum, "Buste van Johan Maurits verbannen naar het depot: slavernijdebat gaf de doorslag," *De Volkskrant*, 16 januari 2018, <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/buste-van-johan-maurits-verbannen-naar-het-depot-slavernijdebat-gaf-de-doorslag~b968883d/>, geraadpleegd op 24-05-2019; Herman Pleij over de beeldenstorm in Nederland, 17 januari 2018, https://evajinek.kro-ncrv.nl/fragmenten/herman-pleij-over-de-beeldenstorm-in-nederland?fbclid=IwAR2yUZM sut7YRneO_Vvpl00rwxWUE7UB9S9-RusrrSglRBM6akJ4GTt5wA, geraadpleegd op 24-05-2019.
2. Arjen Schreuder, "Hoe de ophef rond een buste ontstond," *NRC*, 23 januari 2018, <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/01/23/hoe-de-ophef-rond-een-buste-ontstond-a1589342>, geraadpleegd op 24-05-2019; Mark Kranenburg, "Mauritshuis wijst Rutte en Buma over beeld terecht, Rutte erkent fout in tweet," *NRC*, 21 januari 2018, <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/01/21/mauritshuis-wijst-rutte-en-bumaterecht-echte-beeld-voor-ieder-te-zien-a1589158>, geraadpleegd op 24-05-2019.
3. Chris van der Heijden, 'Zwarte Canon,' *De Groene Amsterdammer*, 7 maart 2012, <https://www.groene.nl/artikel/de-zwarte-canon>, geraadpleegd op 24 april 2019.
4. Multatuli, *Max Havelaar of de Koffiveilingen der Nederlandsche Handelmaatschappy* (Amsterdam: De Ruyter, 1860).
5. "Tegen het Van Heutsz-Menument," *Het nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indië* (Batavia: NV Mij tot Expl. Van Dagbladen, 1932), geraadpleegd op 21-05-2019, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010229570:mpeg21:a0059>; "Het Van Heutsz-monument. Een protest," *Het volk: dagblad voor de arbeiderspartij* (Amsterdam: Arbeiderspers, 1928), geraadpleegd op 21-05-2019, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011114632:mpeg21:a0135>; "Het Van Heutszmonument" *Algemeen Handelsblad* (Amsterdam: P. den Hengst en Zoon, 1928), geraadpleegd op 21-05-2019, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010658649:mpeg21:a0236>.
6. "Monument krijgt een andere naam," *NRC*, <https://www.nrc.nl/nieuws/2001/02/02/monument-krijgt-een-andere-naam-7528571-a519153>
7. Chris van der Heijden, 'Zwarte Canon,' *De Groene Amsterdammer*, 7 maart 2012,